

Ismo Söderling

Siirtolaisuus globalisaation käyttövoimana

Julkaistu myös Turun Sanomien ylioartikkelina 15.2.2003

Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet

Turku - Åbo 2003

<http://www.migrationinstitute.fi>

Siirtolaisuus globalisaation käyttövoimana

Globalisaatiolla tarkoitetaan maapalloistumista: elämisen ja olemisen toimintakentäksi muodostuu vähitellen koko maailma perinteisten kansallisvaltioiden menettäessä yhä enemmän merkitystään. Globalisoitumisen myötä arvot ja asenteet muuttuvat ja yhdenmukaistuvat: Barbie-nukke löytyy jo lähes jokaisesta maailman lelukaupasta ja omalta osaltaan se välittää lapsille 'standardin' naisen malliksi.

Siirtolaisuudella käsitetään pysyvää muuttamista maasta toiseen. Globalisaation myötä siirtolaisuuden käsite muuttuu kun muuttoalueiksi tulevat suuret aluekokonaisuudet. Esimerkiksi Euroopan Unionista on suomalaisille tullut vapaan muuton alue. On ollut selkeästi havaittavissa että globalisoituminen lisää muuttoliikettä: maailman 6 miljardista ihmisestä noin 175 miljoona asuu siirtolaisena jossain toisessa maassa. Luku on kaksinkertaistunut parissakymmenessä vuodessa. Maahanmuuton merkitys kehittyneiden maiden väestönkasvulle on merkittävä, sillä 2/3 OECD-maiden väestönkasvusta tulee nykyisin siirtolaisuuden kautta. Sama suuntaus on Suomessakin: maamme väestö kasvoi viime vuonna 11 200 hengellä. Tästä reilut 40 % tapahtui siirtolaisuuden ansiosta. Suunnilleen vuodesta 2015 eteenpäin väestönkasvumme on kokonaisuudessaan siirtolaisuuden varassa - tuolloin kuolevien määrä ylittää syntävien määrän vuositasolla tarkasteltuna.

Globalisaatio on pitkällisen historiallisen kehityksen ja määrätietoisinkin politiikan tulos. Kansainvälistymisen ja talouselämän täydellinen vapautuminen ovat ulkoministeriön Christian Sundgrenin mukaan globalisaation kaksi vankkaa kulmakiveä: kaupan esteitä on purettu ripeästi ympäri maailmaa - samalla monikansallisten yhtiöiden merkitys maailmankaupassa on selkeästi korostunut. Globalisaatioon liittyvässä kritiikissä on painotettu sitä, että taloudellisesti pienten ja heikkojen maiden mahdollisuudet selvitä tulevassa talouskilpailussa ovat heikot. Totta onkin, että jättiyhtiöiden rooli kansainvälisessä taloudessa on kasvanut huomattavasti. Vuonna 1995 maailman 200 valtiosta vain kolmasosalla bruttokansantuote oli yli 10 miljardia USA:n dollaria. Vastaavasti maailman 500 suurimman yrityksen joukosta 440 pääsi liikevaihdollaan samaan tulokseen. Siten suurilla yhtiöillä on enemmän taloudellista valtaa kuin määrällisellä enemmistöllä maailman valtioista.

Siirtolaisuuden vaikutukset lähtöalueille moninaiset

Lyhyellä tähtäyksellä suurten joukkomuuttojen taloudelliset vaikutukset väestöä luovuttaville alueille ovat positiiviset kun työtöntä tai työttömyysuhan alaista väestöä muuttaa pois. Suomessa ei paljon perään huudeltu kun 300 000 maanmiestämme joutui muuttamaan Ruotsiin 1960- ja 70-luvuilla. Samanlainen ilmiö liittyy tänä päivänä mm. Meksikoon, josta on muuttanut Yhdysvaltoihin siirtolaisiksi n. 7 miljoonaa ihmistä. Tämän lisäksi maasta on saapunut pohjoiseen kaksi, kolme miljoonaa laitonta maahanmuuttajaa.

Siirtolaisuus saattaa tuottaa lähtöalueelle jopa taloudellista hyötyä kun muuttaneet lähettävät säästöjään kotimaahansa. Esimerkiksi USA:sta siirtolaiset lähettävät perheilleen rahamääriä, jotka yhteen laskettaessa saattavat jopa ylittää kotimaan viennin ar-

von. Vastaava ilmiö tunnetaan myös Euroopassa; esimerkiksi Marokkoon lähetetään Euroopasta vuosittain noin 2 miljardia euroa.

Osa siirtolaisista palaa takaisin. Tällöin he tuovat mukanaan uusia ideoita, yhteiskunnallisia näkemyksiä ja pääomaa. Tunnetusti Pohjanmaa aikanaan hyötyi huomattavasti kun amerikkansuomalaisia palasi takaisin ja investoi mm. konepajateollisuuteen. Monet tuovat palatessaan uusia ajatuksia - Turkin länsimaistumiseen on huomattavasti vaikuttanut Saksasta palanneiden tuoma yhteiskunnallis-kulttuurinen panos. Tällä tavoin globalisoituvassa muuttoliikkeessä liikkuvat ihmisten ja pääomien ohella myös esimerkiksi erilaiset kulttuurivirtaukset, tavat, poliittiset mielipiteet ja innovaatiot.

Siirtolaisuudesta on kiistatta luovuttajamaalle myös haittavaikutuksia, sillä suurten palkkaerojen vuoksi hyvin koulutetut lähtevät pois. Esimerkiksi Filippiineiltä on muuttanut miljoonia naisia lähinnä arabimaihin ja Pohjois-Amerikkaan kotitaloustöihin. Maa on tässä muutossa menettänyt huomattavan määrän esimerkiksi naisopettajiaan ja -lääkäreitään. YK:n laskelmien mukaan Afrikka on vastaavasti menettänyt muutossa noin 200 000 ammattityöntekijää ja 30 000 tohtorintutkinnon suorittanutta. Ilmiö on tuttu myös Venäjältä Suomeen suuntautuneessa muuttoliikkeessä.

Siirtolaisuuden vaikutukset tuloalueille

Siirtolaisuus on perinteisesti ollut tiukasti säänneltyä. Globalisaation myötä eri talousryhmittymät pyrkivät helpottaan muuttoliikkeeseen liittyviä rajoituksia. Niinpä Suomen liittyessä Euroopan Unioniin olemme yhteisön omien sopimusten (mm. Maasterichtin ja Schengenin) myötä sitoutuneet edistämään jäsenmaiden kansalaisten vapaata liikkumista. Tarkoitus on ollut, että taloutta kiihdytetään lähinnä edistämällä yhteisön oman työvoiman liikkumista. Samalla kun talousalueiden välistä muuttoa on helpotettu, on valvontaa kiristetty ulkorajoilla.

Yhteisön jäsenmaiden välinen muuttoliike on ollut yllättävän vähäistä. Tilanne on kääntynyt 'nurinkuriseksi' jopa siten että entiset suuret lähtömaat kuten Kreikka, Espanja ja Portugali ovat tulleet suuriksi siirtolaisia vastaanottaviksi maiksi. Koska EU kontrolloi tehokkaasti rajoillaan tapahtuvaa liikkumista, on laittomasta maahanmuutosta tullut yhä keskeisempi EU:hun ja muuhun läntiseen maailmaan liittyvä muuttoliike. Unionin alueelle tulee vuosittain noin puoli miljoonaa laitonta siirtolaista. Huomattava osa näistä saapuu eteläiseen Eurooppaan lähinnä maatalouden sesonkityöhön, mutta jäävät siten odottelemaan tuloalueilleen seuraavaa satokautta.

Kun tulomaihin ei päästä laillisesti, on laittomasta muuttoliikkeestä tullut keskeinen ihmisiä liikuttava voima. Tämä on antanut mahdollisuuden myös rikollisuuden lisääntymiselle. Ihmissalakuljetusta pidetäänkin tällä hetkellä yhtenä nopeimmin kasvavista rikollisuuden lajeista; arvioidaan että rikollisorganisaatiot ansaitsevat ihmisiä kuljettamalla noin 10 miljardia euroa vuodessa. Matkasta maksettava hinta vaihtelee huomattavasti kohteen mukaan: houkuttelevin muuton kohde on Yhdysvallat, jonne pääsystä jouuu maksamaan jopa 70 000 euroa. Sen sijaan Afrikasta Eurooppaan tuleminen maksaa 'vain' n. 500 euroa. On helppo laskea, että 1000 hengen siirtolaislaivan tuominen johon-

kin eteläisen Euroopan satamaan tuottaa kerralla laivurille ja hänen taustaorganisaatiolleen sievoiset voitot.

Usein ajatellaan että globalisaation myötä laitton muutto liittyy vain rikkaille alueille suuntautuvaan muuttoon. Tällä hetkellä yksi keskeisistä laittoman muuton kasvukohdista on ns. morsiamien välittäminen Kiinaan, joka on harjoittanut ns. yhden lapsen politiikkaa vuosikymmeniä. Kun pojat ovat arvossaan, heitä on myös 'valikoitunut' syntyneiden joukkoon enemmän kuin ns. normaali biologinen valinta edellyttäisi.

Toinen selkeästi ihmissalakuljetuksen mielenkiinnon kohde liittyy Afrikan AIDS-orpoihin. Ihmiskauppiat ovat iskeneet silmänsä mantereella asuviin miljooniin alaikäisiin, ilman vanhempiaan eläviin lapsiin. Globalisoituvassa taloudessa yhdestä tuotantontekijästä, so. ihmisestä, onkin tullut keskeinen kaupankäynnin kohde. Orjakauppa on palannut keskuuteemme.

Toki siirtolaiset tuovat mukanaan myös omia kulttuurisia vaikutteitaan. Pääosa niistä on sellaisia, että vastaanottava väestö suhtautuu niihin ymmärtämyksellä ja kunnioituksella - johan oma perustuslakimmekin lähtee uskonnonvapaudesta. Valtaväestö tietysti rikastuu uusien maahanmuuttajien tuomasta kulttuurista: esimerkiksi Suomeen muuttajat puhuvat yli sataa eri kieltä. Toisaalta on muistettava että kaikki tulijoiden kulttuuripiirteet eivät välttämättä ole hyväksyttäviä: maahanmuuttajilla saattaa olla meistä poikkeavat käsitykset sukupuolten välisestä tasa-arvosta, kasvatuksesta ja ihmisoikeuksista. Lakimme on kaikille sama ja kulttuuristen ääri-ilmiöiden hyväksyminen on suhteutettava tulomaan lainsäädäntöön ja käyttäytymisnormistoon.

Siirtolaisuuteen liittyvä taloudellinen perussääntö on, että vastaanottavat maat ovat yleensä vahvemmissa kuin muuttajia luovuttavat maat. Kokonaisuutena ottaen siirtolaisuuden taloudellinen hyöty onkin merkittävä Euroopan Unionille. Tutkituissa 10 jäsenmaassa maahanmuuttajat ansaitsivat tutkimusvuonna 460 miljardia euroa. Siitä he maksoivat veroa 150 mrd. euroa. Tämän lisäksi maahanmuuttajat vastaanottivat hyvinvointipalveluja noin 90 miljardilla eurolla.

Globalisaatio ja Suomen tulevat väestöhaasteet

Globalisaation myötä eri maiden taloudet joutuvat kilpailemaan tiukasti keskenään. Yhdysvalloissa huomattava osa tuotannosta perustuu siirtolaistyövoiman tuotantopanokseen - sekä lailliseen tai laittomaan. Tämä luo määrätynlaisen talousedun maalle. Suomessa siirtolaisten osuus on eurooppalaisittain erittäin vähäinen, sillä maassamme on n. 100 000 ulkomaan kansalaista eli vajaat 2 % väestöstämme. Pääsääntöisesti tuotantomme toteutetaan siis kotimaisin voimin eli suomalaisen työvoiman toimesta. Jotta menestyisimme kansainvälisessä, avoimessa taloudellisessa kilpailussa, olemme joutuneet yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun, jossa teemana on ns. hyvinvointiyhteiskunnan alasajo tai etuuksien karsiminen. Jostakin kilpailuetu täytyy repiä.

Väestöllisesti Suomen tulevaisuus on selkeä: väestön nopea ikääntyminen merkitsee sitä, että kymmenen vuoden kuluttua työvoimasta poistuu selvästi enemmän ihmisiä kuin sinne saapuu. Tästä antaa hyvän kuvan viime maanantaina julkistettu työministeriön

raportti 'Varautuminen suurten ikäluokkien aiheuttamaan työmarkkinamuutokseen'. Niinpä jo vuodesta 2005 lähtien työvoimasta poistuu vuositasolla 10 000-15 000 henkeä enemmän kuin sinne saapuu. Toki kaikkea poistuvaa työvoimaa ei tarvitse korvata uusilla työntekijöillä - työmarkkinat ovat joustavat ja tuotannontekijöitä voidaan järjestää uudestaan (automaatio, tuotannon siirtäminen ulkomaille, tuotannon tehostaminen). Toisaalta väestön ikääntyminen merkitsee hoitotarpeen kasvamista. On oletettavaa että kun suuriin ikäluokkiin kuuluvat aikanaan täyttävät 75 vuotta heidän hoidontarpeensa nousee selvästi. Tämä aika koittaa n. 15-20 vuoden kuluttua. Hoitoala on tulevaisuudessakin ihmisten toimesta tehtävää fyysistä työtä, jota ei voi roboteilla korvata.

Maahanmuuttopolitiikan sisällöstä ja tehtävistä on maassamme käyty laajaa keskustelua viimeiset 10 vuotta. Juuri eduskunnasta poisvedetty ulkomaalaislaki ja siihen liittyvä keskustelu osoitti, miten kokonaisuuden kannalta epäolennaiset asiat nousevat etusijalle. Kun ulkomaalaislakikeskustelussa maahanmuuttoa olisi pitänyt tarkastella laajana väestö- ja työvoimaresurssikysymyksenä, Suomessa keskusteltiin siitä miten saadaan rajoilta pikakäännytettyä 'turhat' pakolaiset tai miten estää perheiden yhdistymistä. Naapurimaamme ovat kehittämässä tai kehittäneet aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa johdonmukaisesti - onko Suomella varaa tulla jälkijunassa?

Tulevat maahanmuuttajat eivät voi korvata suomalaisen väestön ikääntymistä: jotta pitäisimme väestön ikärakenteen nykyisellä tasollaan, merkitsisi se satojentuhansien maahanmuuttajien vastaanottamista tulevana vuosikymmeninä. Suomi siis vääjäämättä harmaantuu. Aktiivisessa maahanmuuttopolitiikassa on otettava huomioon olemassa olevan väestön ja työvoiman hyvinvointi sekä turvallisuus - tulijoita ei saa kokea olemassa olevan työvoiman kilpailijoiksi. Tulijat olisi koettavana kansallisena resurssina eikä uhkana - vaihtoehdot ovat vähissä.